

Boswerkzaamheden op de Utrechtse Heuvelrug

Duurzaam bos, voor nu en in de toekomst

*Rein Berends**

Staatsbosbeheer start ieder jaar in een vijfde deel van het beheergebied op de Utrechtse Heuvelrug met een houtoogst ronde. Het gebied is in ongeveer vijf gelijke delen opgesplitst en komt dus eenmaal in de vijf jaar aan de beurt.

Zorgvuldig wordt dan gekeken welke percelen in aanmerking komen voor dunning en welke delen voor verjonging, het op gang brengen van een nieuwe generatie bos. Het zagen gebeurt in de huidige tijd met oogstmachines. Van te voren is het bos geïnventariseerd, om te kijken wat er leeft en broedt. Op sommige plekken kunnen de werkzaamheden voor hinder zorgen, doordat paden tijdelijk minder goed begaanbaar zijn. Bij oogst in de zomer is er extra aandacht voor het broedseizoen, door bijvoorbeeld niet te oogsten waar veel loofbomen staan of waar veel struiken onder de bomen groeien.

Het overgrote deel van de Utrechtse Heuvelrug is multifunctioneel bos; alles komt er samen. Duurzame houtproductie is naast natuur, recreatie, landschap en cultuurhistorie een van de functies van het bos. De houtoogst gaat hand in hand met het stimuleren van de natuurlijke ontwikkeling van nieuwe bomen. Houtoogst gebeurt op twee manieren: door dunning en verjonging. Bij een dunning: worden er bomen weggehaald om de anderen meer ruimte te geven om goed verder te groeien. Als de bomen niet meer dikker of hoger worden, zijn ze klaar om geoogst te worden en is het tijd voor nieuwe jonge bomen. Een nieuwe generatie.

Werkzaamheden

De komende periode zijn de werkzaamheden gericht op verjonging. Bij bosverjonging worden grotere open plekken gemaakt. Op deze plekken wordt de groei van nieuwe bomen gestimuleerd. We proberen elk jaar ca 1 % van het oppervlak van het bosgebied te verjongen. Omdat in de afgelopen tien jaar niet altijd voldoende oppervlaktes verjongt zijn (minder dan 1%) heeft Staatsbosbeheer in de afgelopen 4 jaar meer verjongingsplekken gemaakt om een inhaalslag te realiseren. Door de jaarlijkse verjonging ontstaat een bos met verschillende leeftijden, dat voor mens, plant en dier aantrekkelijk is. Door

regelmatig het bos te verjongen, kunnen we in de toekomst ook duurzaam hout blijven oogsten. De opbrengst van de houtverkoop wordt gebruikt voor het beheer van alle beheergebieden. Bos blijft bos.

Afweging

Staatsbosbeheer weegt steeds zorgvuldig af welke bomen geoogst worden. Deze bomen krijgen een oranje of gele markering, het zogenaamde blesken. Bomen met blauwe stip of helemaal geen stip blijven staan. Bomen vellen gebeurt in de huidige tijd met een oogstmachine. Deze geavanceerde houtoogstmachine velst en onttakt de bomen en zaagt de stam in stukken van de gewenste lengte. De stammen worden opgestapeld in afwachting van transport naar de zagerijen. De paden in het werkgebied blijven toegankelijk, maar kunnen tijdelijk minder goed begaanbaar zijn. De paden worden zo snel mogelijk hersteld, maar dit herstelwerk kan meestal pas uitgevoerd worden als het werk afgerond is en in een periode dat de paden goed droog zijn.

Duurzaam bosbeheer

Staatsbosbeheer op de Heuvelrug werkt zorgvuldig voor plant en dier. Dat betekent dat voor de werkzaamheden wordt bekeken of er bijvoorbeeld dassenburchten of broedbomen van roofvogels aanwezig zijn in het werkgebied. En als die er zijn, worden er maatregelen genomen om deze te beschermen. We doen dat volgens de richtlijnen van de Gedragscode Zorgvuldig Bosbeheer. Dit betekent extra aandacht voor het broedseizoen en het niet oogsten waar veel loofbomen staan of waar veel struiken onder de bomen groeien.

Ook wordt er niet meer geoogst, dan er bijgroeit. Het hout uit de bossen van Staatsbosbeheer is FSC gecertificeerd en komt dus uit duurzaam beheerd bos.

**Rein Berends is beheerder van de bossen van Staatsbosbeheer op de Utrechtse Heuvelrug.*

Natuurtechnisch bosbeheer

In het septembernummer van de Korhaan stond een artikel over het bosbeheer in het Gooi door Poul Hulzink. Hij zet uiteen wat de filosofie is ten aanzien van bosbeheer in de terreinen van het Goois Natuurreservaat (GNR). Graag wil ik daarop reageren.

Jan Loggen

In het Gooi liggen twee relatief grote boskernen, namelijk Spanderswoud/Kamphoeve en de Zuid/Zwarte berg. In het beleidsplan 2010 – 2019 van het GNR worden die aangemerkt als gebieden waar de omvorming naar zo natuurlijk mogelijk bos dient te worden voortgezet.

Vanaf 1980 tot 1992 is er in het Spanderswoud een actief omvormingsbeheer uitgevoerd. Zoals in het artikel van Poul Hulzink is beschreven, zijn veel percelen na de 2^e Wereldoorlog ingeplant met uitheemse boomsoorten zoals Amerikaanse eik, Japanse lariks, Corsicaanse den en Amerikaanse douglas. Om meer en sneller rendement uit deze houtakkers te halen werd er Amerikaanse vogelkers als vulhout tussen geplant. Hij kreeg al snel de bijnaam 'bospest' als gevolg van zijn agressieve expansie.

De vraag naar hout nam in de jaren '70 snel af. Door het omwaaien van vele hectares bos op de Veluwe ('72-'73) kwam er een discussie op gang over het traditionele bosbeheer.

In 1984 nam de gemeenteraad van Hilversum unaniem het plan aan om het Spanderswoud (in 1991 overgedragen aan het GNR) van productiebos om te vormen naar een zo-natuurlijk-mogelijk-bos.

Omvormingsbeheer

In feite was hier sprake van een uniek, landelijk experiment. Breken met op de traditionele bosbouw geënte werkmethoden. Het bos beheren als ecosysteem, waarbij voorwaarden worden gecreëerd om natuurlijke processen in gang te zetten. Kernbegrippen in dit vernieuwende bosbeheer zijn variabele dunning en groepenkap. In 1992 heeft het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek het beheer geëvalueerd.

Geconcludeerd wordt dat er meer variatie is in boomvormen en in bosstructuur. Zowel horizontaal (openheid) als verticaal (gelaagdheid). Met het omtrekken van bomen worden

ontwortelingen goed nagebootst; het ringen is een effectieve om meer staand dood hout te creëren. Met ringen wordt de sapstroom van een boom onderbroken door bast rondom de stam weg te halen.

Natuurtechnisch bosbeheer in het Spanderswoud

Door het vergroten van de structuurvariatie is ook de broedvogelbevolking enorm toegenomen. Waren struweelvogels als merels, roodborsten voor het omvormingsbeheer zeldzaam, nu zijn ze algemeen. Ook het verhogen van de hoeveelheid dood hout (voedselbron, substraat, broedplek) heeft een positieve invloed op soorten en aantallen.

Het beheer anno nu

Zoals Poul Hulzink terecht opmerkt wekt het kappen van bos negatieve reacties op. Daarbij gaat het vooral over de schaal van de ingreep. In het kader van heideverbindingen zijn de afgelopen jaren in het noordelijk deel van het Spanderswoud al grote stukken bos gekapt. Doel was om een migratieroute van de Bussummerhei naar de Fransche kamphei te scheppen. Opvallend genoeg is er weinig aandacht besteedt aan de overgang van het opengemaakte terrein en het omliggende bos. Het primaire doel was natuurlijk het open kappen van het bos ten behoeve van heide-ontwikkeling. Maar de randvoorwaarden zijn niet meegenomen; het resultaat zijn harde, onnatuurlijke grenzen, Bos- en heidebeheer lopen naadloos in elkaar over; het is knap lastig om het onderscheid te maken.

Wanneer de focus ligt op bosontwikkeling is het kappen van een eentonige bosopstanden een logisch gevolg. Interessant is de vraag hoe groot de kapvlakte wordt (hoeveel x de boomhoogte?), de vorm, en de afwerking. In de ontwikkeling